

До разової спеціалізованої
вченої ради PhD 12040
Тернопільського національного
педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка
(46027, вул. М. Кривоноса, м. Тернопіль)

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата історичних наук, доцента Кіцака Володимира Мироновича
про дисертацію Мартинів Марії Андріївни на тему: «Післядипломна освіта
на Тернопільщині (друга половина 40-х рр. кінець 1980-х рр.)», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі 03 «Гуманітарні
науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія»**

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу становлення та розвитку системи післядипломної освіти на Тернопільщині у другій половині 1940-х – наприкінці 1980-х рр. Обрана проблематика є актуальною як у контексті сучасного реформування освітньої сфери, так і з огляду на необхідність переосмислення історичного досвіду функціонування радянської моделі освіти в регіональному вимірі. Вивчення механізмів організації та трансформації післядипломної освіти дозволяє глибше зрозуміти процеси формування професійних кадрів, інституційного розвитку освітніх структур та інтеграції західноукраїнського регіону до загальносоюзного освітнього простору.

Актуальність роботи зумовлена тим, що післядипломна освіта у досліджуваній період виконувала не лише функцію підвищення професійної кваліфікації педагогів, а й була важливим інструментом державної кадрової та ідеологічної політики. В умовах повоєнної радянзації західних областей України вона стала складовою процесу уніфікації освітнього простору, стандартизації змісту навчання та формування лояльного до влади педагогічного корпусу. Отже, дисертація має не лише історико-освітнє, а й ширше соціокультурне значення.

Авторкою продемонстровано ґрунтовне знання стану наукової розробки проблеми. У роботі проаналізовано доробок вітчизняних дослідників з історії освіти, соціальної історії радянського періоду, регіональних студій, що дозволило чітко окреслити місце дисертації в історіографічному полі. Обґрунтовано підкреслено, що питання розвитку післядипломної освіти на Тернопільщині у визначених хронологічних межах не отримало комплексного висвітлення, що зумовлює наукову новизну дослідження.

Наукова новизна роботи полягає у всебічному аналізі становлення, інституційного оформлення та еволюції системи післядипломної освіти в регіоні; введенні до наукового обігу значного масиву архівних документів; уточненні періодизації розвитку освітніх інституцій; виявленні специфіки реалізації загальносоюзної освітньої політики в локальних умовах. Дисертантка переконливо доводить, що система післядипломної освіти на Тернопільщині зазнавала суттєвих змін під впливом суспільно-політичних трансформацій, освітніх реформ та внутрішніх регіональних чинників.

Суттєвою перевагою роботи є широка джерельна база. Авторка використав нормативно-правові акти союзного та республіканського рівнів, документи обласних органів управління освітою, матеріали інститутів удосконалення вчителів, статистичні звіти, протоколи засідань, матеріали періодичних видань. Такий комплекс джерел дозволив не лише реконструювати організаційні механізми функціонування системи, але й простежити динаміку її розвитку впродовж кількох десятиліть.

Методологічна база дослідження ґрунтується на принципах історизму, наукової об'єктивності та системності. У роботі застосовано проблемно-хронологічний, структурно-функціональний та порівняльний методи, що забезпечило логічність і послідовність викладу матеріалу. Авторка демонструє прагнення до аналітичного осмислення явищ, поєднуючи інституційний підхід із елементами соціальної історії.

Структура дисертації є логічно вибудованою та відповідає поставленим меті й завданням. У роботі послідовно розглянуто передумови формування

системи післядипломної освіти в повоєнний період, процес її інституційного становлення, розвиток мережі установ підвищення кваліфікації, особливості організації навчального процесу, кадрову політику та ідеологічні засади функціонування. Особливо переконливо висвітлено повоєнний етап, коли післядипломна освіта виконувала функцію швидкої підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів в умовах дефіциту спеціалістів.

У подальші десятиліття, як доводить авторка, система набула більш структурованого характеру, розширилася мережа методичних служб, удосконалилися форми курсової підготовки. Водночас відзначено посилення формалізації освітнього процесу та зростання ролі ідеологічного контролю. Аналітична складова дослідження проявляється у виявленні взаємозв'язку між централізованими управлінськими рішеннями та регіональними практиками їх реалізації. Дисертантка показує, що післядипломна освіта на Тернопільщині була складовою загальносоюзної системи, проте мала певні локальні особливості, зумовлені історичним контекстом регіону.

Висновки дисертації є аргументованими, логічно впливають зі змісту роботи та підтверджуються джерельною базою. Дослідження написане на належному науковому рівні, відзначається чіткістю викладу, академічним стилем та коректністю використання термінології.

Разом із тим, в якості наукової дискусії можна висловити **окремі побажання**.

По-перше, перспективним видається глибше висвітлення взаємодії післядипломної освіти з іншими суспільними інституціями регіону – органами місцевої влади, партійними структурами, громадськими організаціями, культурно-освітніми установами.

По-друге, варто було б посилити кількісно-статистичний аналіз, зокрема через систематизацію динаміки контингенту слухачів курсів, змін у кадровому складі, обсягів фінансування та матеріально-технічного забезпечення. Узагальнення цих показників у вигляді узгодженої аналітичної інтерпретації сприяло б більш наочному відтворенню масштабів і темпів розвитку системи.

По-третє, доцільним виглядає розширення аналізу змістового наповнення навчальних програм післядипломної освіти, зокрема у співвідношенні фахової та ідеологічної складових. Більш детальне порівняння навчально-методичних матеріалів різних десятиліть дозволило б глибше простежити трансформацію освітніх пріоритетів.

По-четверте, перспективним є окреслення впливу загальносоюзних освітніх реформ на структуру та зміст післядипломної підготовки в регіоні. Такий акцент сприяв би чіткішому увиразненню причинно-наслідкових зв'язків між загальнодержавними рішеннями та регіональними змінами.

По-п'яте, у подальших дослідженнях можна було б ширше використати міждисциплінарний підхід, залучивши елементи історичної педагогіки, соціології освіти та історії управління. Це дозволило б поглибити інтерпретацію матеріалу та розширити аналітичний потенціал роботи.

Зазначені побажання мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки роботи. Загалом дисертаційне дослідження «Післядипломна освіта на Тернопільщині (друга половина 40-х рр. – кінець 1980-х рр.)» є завершеною, самостійною науковою працею, що характеризується актуальністю, науковою новизною, ґрунтовною джерельною базою та належним рівнем теоретико-методологічного опрацювання.

Загальний висновок. Дисертація цілком відповідає вимогам чинного законодавства України у сфері вищої освіти, зокрема наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2017 року за № 155/30023 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 23 вересня 2019 року № 1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 8 жовтня 2019 року за № 1086/34057 (зі змінами), а також постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Рецензент

кандидат історичних наук, доцент

кафедри історії України, археології та спеціальних галузей

історичних наук Тернопільського національного

педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

Володимир КІЦАК

Підпис *Кицак В.*
Засвідчую:
Начальник відділу кадрів *Володимир М. Гнатюк*